

УДК 792.73:784](477)«1980»(045)

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2021-32-1-30>**Тамара Миколаївна Теслер**

ORCID: 0000-0003-2076-2136

кандидат мистецтвознавства,

старший викладач кафедри естрадного та народного співу

Харківської державної академії культури

tamaravoice33@gmail.com

СТИЛІСТИКА ДИСКО В УКРАЇНСЬКІЙ ПІСЕННІЙ ЕСТРАДІ У 80-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Мета роботи – виявити витоки та інтонаційні складники стилістики диско, а точніше стилістики фолк-року і фолк-диско в українській пісенній естраді на прикладі композицій із ретро-альбома «Хіти української естради 80-х років. Золота колекція» (2005). **Методологія дослідження** спирається на комплекс історико-генетичного, компаративного та жанрово-стилістичного і виконавського видів аналізу. **Наукова новизна** – виокремити інтонаційні джерела, що визначають стилістику диско в українському естрадно-пісенному жанру із залученням зразків пісень. **Висновки.** Стилiстичні особливості української пісенної естради мали свої основні логічні закономірності формування і розвивалися з певними тенденціями. Знаменним явищем у розвитку нової стилістики стала творчість В. Івасюка. Вона характеризувалась утіленням основних інтенцій у розвитку певних музичних жанрів і стилів в українській музичній культурі в 1970-х роках. На зміну аматорській творчості прийшов «композиторський жанр» та професійне стилізоване виконання. Це відбувалось у таких виявах, як опора на естетичне «хіта», стильовий синтез напрямів і течій у межах естрадно-масового жанру, запозичення елементів музично-творчих видів ХХ століття.

В українській пісенній естраді стиль диско знаменував собою низку нових тенденцій у галузі розважальної музики, що є прикладною функцією пісенного складника, динаміки електронних саундів, ритмічної «сітки», використання найрізноманітніших елементів мовного фонду, широкого використання фольклорної музичної лексики, використання під час звукозапису «живого» виконання психоакустичних приборів: компресорів, енхансерів (enhancer), еквалайзерів, ревербераторів, ділеїв та інших комп'ютерних плагінів.

Ці тенденції чітко простежуються в українських піснях 80-х років ХХ століття, але «чисту» стилістику диско в альбомі «Хіти української естради 80-х років. Золота колекція» (2005) ми не почуємо. У більшості випадків це пісні в стилістиці фанк-диско, танцювального

та кантилено-моторного характеру в поєднанні з різними манерами співу (від класичної фольклорної до естрадно-джазової).

Ключові слова: українська пісенна естрада, стилістика диско, пісенний жанр, фолк-диско, ретро-альбом, стилізований синтез.

Tesler Tamara Mykolayivna, Candidate of Art History, Senior Teacher at the Department of Popular and Folk Singing of the Kharkiv State Academy of Culture

Disco stylistics in Ukrainian song variety in the 80s of the 20th century

The purpose of the work is to consider the stylistics of disco, or more precisely the stylistics of folk-rock and folk-disco on the example of compositions from the retro-album “Hits of Ukrainian variety of the 80s. The Golden Collection” (2005). **The research methodology** is based on a complex of historical-genetic, comparative and genre-stylistic and performing types of analysis. **Scientific novelty** is to single out the intonation sources that determine the stylistics of disco in the Ukrainian song variety genre with the involvement of the samples of songs. **Conclusions.** The stylistic features of Ukrainian song variety had their basic logical patterns of formation and developed with certain trends. The creative work of V. Ivasyuk became a significant phenomenon for the development of the new stylistics. It was marked by the embodiment of the main intentions in the development of certain musical genres and styles in Ukrainian musical culture in the 1970s. Amateur art was replaced by the “composer’s genre” and professional stylized performance. This took place in such manifestations as reliance on the aesthetics of the “hit”, stylistic synthesis of trends and currents within the pop variety genre, borrowing the elements of musical and creative forms of the 20th century.

In Ukrainian song variety, the disco style marked a number of new trends in the field of entertainment music – it is an applied function of the song component, the dynamics of electronic sounds, rhythmic “grid”, the use of various elements of the language fund, extensive use of folk music vocabulary, the use of psycho-acoustic devices while recording the “live” performance: compressors, enhancers, equalizers, reverberators, delays and other computer plugins.

All these tendencies are clearly traced in the Ukrainian songs of the 80s of the 20th century. But we will not hear the “pure” stylistics of disco in the album “Hits of Ukrainian variety of the 80s. The Golden Collection” (2005). In most cases, these are songs in the style of funk-disco, dance and cantilena-motor character in combination with different manners of singing – from classical, folk to variety-jazz.

Key words: Ukrainian song variety, disco stylistics, song genre, folk-disco, retro-album, stylistic synthesis.

Актуальність теми дослідження зумовлена нагальною потребою вивчення процесу функціонування популярного напрямку диско у музичній культурі України у 80-х роках минулого століття. Своєрідність історичного шляху і надзвичайна інтен-

сивність еволюційних процесів, характерних для українського пісенного виконавства, потребують більш пильного вивчення історичних витоків та інтонаційних складників української естради.

Методи дослідження становлять комплекс історико-генетичного, компаративного та жанрово-стилістичного і виконавського видів аналізу.

Новизна наукової роботи полягає в тому, що дослідником: 1) виокремлено інтонаційні джерела, що визначають стилістику диско в українському естрадно-пісенному жанрі; 2) виявлено діалектику національного й інонаціонального в українській пісенній естраді 1980-х років ХХ століття із залученням зразків пісень.

Виклад основного матеріалу. Сильові тенденції «пісенного року» в поєднанні з фольклорними інтонаціями, характерні для нової української естради 1970-х років, зазнають суттєвих змін уже в 1980-ті роки. Динаміка становлення естрадно-пісенного жанру не тільки в Україні, а й у світовому масштабі, починаючи з 1950-х років, вирізнялася і вирізняється швидко (майже калейдоскопічною) зміною жанрової стилістики.

У 60–70-тих роках минулого століття провідною тенденцією у світовій естраді був стиль «пісенного року», пов'язаний із величезною популярністю «Beatles». На цій основі і як наслідок цієї групи виникли і вокально-інструментальні ансамблі в Україні. Ця стилістична тенденція зберігалася приблизно до середини 1980-х років (перехід на стилістику диско та підвищення ролі сольного естрадно-пісенного виконавства).

Орієнтація на стиль диско докорінно змінила співвідношення пісенного і моторно-танцювального початків у стилістиці пісенного жанру. Якщо в 1970-х роках пісенність, що йде від романсу і балади, переважала, а танцювальні ритми лише доповнювали, «оживляли» його, то переакцентування на моторику і на електронний інструментарій вплинуло на лексику і стилістику пісенного жанру в цілому.

Як наголошується в довідкових джерелах, зокрема у вікіпедії «Disco з англ. букв. «дискотека» — один з основних жанрів танцювальної музики ХХ століття, що виник на початку 1970-х років у Європі і США» [6]. В енциклопедичних виданнях [1; 2], зокрема в «Новому словнику російської мови: тлумачно-словотвірному» (2000 року), вказується так само на

витоки «диско-музики», під якою мається на увазі «музичний стиль, основу якого становлять спрощений фанк і соул»; під диско розуміється також «тип студійного саунда, який отримав широке поширення в поп-музиці другої половини 1970-х років» [2]. Стиль «диско» – це не тільки напрям у поп-музиці, а й «стиль життя», що знаходив відображення в манері поведінки, одязі, не кажучи вже про стилі танцювальних рухів, через що достатньо згадати стилістику пісні-танцю Майкла Джексона (його знамениту «місячну ходу»).

Загалом, стиль диско в українській естраді, як і в інших національних модифікаціях, конституюється як своєрідна перехідна ланка між культурою джаз-року, яка ставала елітарною, та масовими жанрами у сфері поп-музики.

У сфері музичної лексики стиль українського диско, як і вітчизняна рок-музика, відрізняється «всеїдністю» (вираз В. Зінкевич [3]), що означає використання найрізноманітніших елементів мовного фонду під егідою електронних танцювальних ритмів. Цей стиль знаменував низку нових тенденцій у галузі розважальної музики, спрямованих переважно на молодіжну аудиторію.

Характеризуючи особливості функціонування стилю диско в Україні, автор вступної анотації до альбому під назвою «Хіти української естради 80-х років. Золота колекція» (студія «Астра», м. Київ ФОП Салюк Ю.В., 2005) зазначає, що в ті роки «...диско грали у всьому світі, але українське диско має настільки виразні українські риси, що якимось не хочеться називати цю музику просто «диско» [7]. Автор цитованої передмови визначає цей стиль як «етно-диско», підкреслюючи, що «...диско – не єдине, що можна почути на цьому диску, хоча <...> вплив цього стилю відчутний тут найбільше» [там само].

Акцент на диско як провідному напрямі молодіжної естради розглянутого періоду в галузі естрадно-пісенного стилю означав: 1) танцювально-моторну основу мелодики, в якій переважають речитативні повтори звуків, як правило, ритмічно синкопованих і пов'язаних із певними видами популярних танцювальних ритмів; 2) чітку квадратність побудов, організованих, як правило, у варіаційно-куплетній формі; 3) провідну роль електронних тембрів, що створюють динамічну експресію в межах повтору найпростіших ритмових інтонацій.

В альбомі «Хіти української естради...» представлена своєрідна антологія українського естрадно-пісенного стилю дру-

гої половини 70–80-х років минулого століття, який можна визначити як стиль фолк-диско. Стосуючись художньої поетики, хіти, що ввійшли до альбому, репрезентують різні стильові тенденції в естрадно-пісенному жанрі (від традиційного романсу, стилізованого під український «солоспів», до ритмічної пісні, що відображає риси адаптованого в ній танцювального стилю, що йде від фанк-зразків). Наведемо приклад деяких пісень: «Тече вода» (муз. І. Поклад, сл. Ю. Рибчинський, вик. С. Ротару); «Гай, зелений гай» (муз. О. Злотник, сл. Ю. Рибчинський, вик. ВІА «Смерічка»); «Горянка» (муз. М. Мозговий, сл. В. Кудрявцев, вик. ВІА «Світязь», сол. Василь Зінкевич); «Балада про дві скрипки» (муз. В. Кудрявцев, сл. В. Івасюк, вик. Дует «Писанка»); «Як тебе знайти» (муз. О. Зуев, сл. І. Бердник, вик. анс. «Медобори», сол. Олег Марцинківський); «Запитай у серця» (муз. О. Семенов, сл. В. Кудрявцев, вик. ВІА «Кобза»); «Білі лілії» (муз. О. Злотник, сл. С. Литвин, вик. ВІА «Смерічка», сол. Назарій Яремчук); «Стожари» (муз. П. Дворський, сл. В. Кудрявцев, вик. ВІА «Водограй», сол. Лілія Сандулеса) та багато інших.

Більшість пісень, які були написані у 80-ті роки ХХ століття, відображають філармонійну традицію вокально-інструментальних ансамблів тих років, але вже істотно модифікованих під впливом стилів диско, фанку та хіп-хопу. Збережений також типовий для української естрадної пісенності національно-грунтовий колорит, який розповсюджується на образність поетичного тексту, його «музику», а також на жанрові прообрази музичної лексики (від романсу, романсу-вальсу до коломийкових пісенно-танцювальних інтонацій і низки жанрів пісень Наддніпрянщини (козацькі пісні, пісні-балади, коліскові, обрядові, ліричні, протяжні тощо)).

Так, у пісні І. Поклада «Тече вода» у виконанні С. Ротару представлений стиль диско в «пом'якшеному» на український манер пісенному варіанті, у витоках пов'язаному з гуцульською інтонаційною лексикою. Пісня побудована на простих і пам'ятних інтонаціях у типовій для жанру куплетної формі, заснованої на повторах і варійованої за рахунок виконавських градацій (С. Ротару заспів останнього куплету виконує вокалізом на складі «гей-на-на»). В інструментальному супроводі використані електронні звучання, що імітують акустичні інструменти, які існують в народних ансамблях Буковини і Гуцульщини, як-от духові (сопілка, сурма) і струнні (цимбали, скрипка).

Інша пісня І. Поклада, виконана А. Кудлай у супроводі естрадно-симфонічного оркестру під керуванням В. Богуслава, репрезентує інший бік стилістики цього альбому. Пісня створена і виконана в дусі українського «солоспіву», в якому драматичне напруження поєднується з ліричною основою. Це поєднання цілком відповідає образу, представленому у вербальному тексті: «...половина саду квітне, половина – в'яне». Куплетна форма пісні відображає дві сторони цього способу: в заспіві представлені напружені речитативно-декламаційні інтонації, а в приспіві виникає кантіленість з очевидними рисами пісні-вальсу. Інструментальний складник тут типовий для естрадно-симфонічних оркестрів того часу і містить розгорнуті інструментальні програші-куплети, що відтіняють вокальні розділи загальної композиції. В галузі стилістики ця пісня більш «нейтральна» і не містить рис стилю диско, а тяжіє до пісні-романсу і репрезентує в цьому альбомі тенденції ретро (пісні 1960-х років).

Пісня Т. Петриненка «Пісня про пісню» є зразком ще однієї індивідуально-стильової манери в межах стилю фолк-диско. Так, цей зразок репрезентує жанр пісні-балادي, широко представлений на радянській естраді тих років (досить згадати пісні Є. Мартинова). Водночас тут уже є риси стилістики диско, зокрема того варіанта, який формувався в рок-ансамблях, починаючи від «Beatles». Суть цієї стилістики полягає в поєднанні пісенної інтонації з характерними свінговими ритмами, що і показано в пісні Т. Петриненка, яку можна умовно розділити на два контрастних за стилістикою розділи, як-от пісенно-романсовий та пісенно-танцювальний. Драматургічна лінія у виконанні пісні демонструє певний змістовий сюжет, реалізований не тільки вокально, а й інструментально. В галузі вокального саунда в завершальному розділі композиції виникає дует (Т. Петриненко і Т. Горобець). Підключення жіночого голосу і сам жанр дуету резюмують зміст цього пісенного зразка, підкреслюють його пафосний і навіть «програшний» характер у дусі популярної тоді тематики «пісні про пісні» (ще одна лінія ретро в добірці пісень із цього альбому).

Стилістична лінія фанк-диско на українському фольклорному матеріалі, адаптованому під цей стиль, представлена в оригінальній обробці справжньої гуцульської пісні «Ой у полі рута-рута», виконаної ансамблем «Кобза» (автор обробки і соліст – Е. Коваленко). Сам пісенно-танцювальний зразок

за умов відповідної ритмо-інструментальної обробки дає підстави для розгляду його як зразка українського фанку, як предтечі диско-стилю. До фанку тут відсилають ритмічні зміщення в тексті, що порушують логіку наголосів у словах, що надає загальної експресії і динаміки звучання мотиву. До рис фанку належать і повтори коротких мелодико-ритмічних зворотів, притаманні самій народній пісні і спеціально підкреслені в обробці. Спорідненим до афро-американського фанку, зокрема до групи Sly&TheFamilyStone, тут є і вокально-інструментальний діалог, що ведеться від куплета до куплета між солістом, бек-вокалом та інструментами ансамблю (в обробці використаний і типовий для українського фанку акустичний інструментарій – труби, сопілки, з ударних – бубен тощо). До фолк-диско стилю, народженого на основі українського варіанта фанку, тут вставляються і своєрідні скет-імпровізації соліста, побудовані на типово гуцульських складах «гей, на-на-на, гей».

Характеризуючи пісні в жанрі фолк-диско, необхідно зазначити, що більшість танцювально-моторних зразків, представлених у цьому альбомі, не є власне ритмічними, вирішеними в «чистому» стилі R&B.

Українська інтонаційність, що лежить в їх основі, позначається на досить помірних темпах пісень, а також на самому характері мелодійних ліній, у яких завжди відчутна мелосна основа, властива музичному менталітету українського народу. Такими, зокрема, є пісні «Горянка» (муз. М. Мозгового, сл. В. Кудрявцева, вик. ВІА «Світязь», сол. В. Зінкевич), «Стожари» (муз. П. Дворського, сл. В. Кудрявцева, вик. ВІА «Водограй», сол. Н. Яремчук), «Квітка розмарія» (муз. О. Пушкаренко, сл. М. Ткач, вик. ВІА «Смерічка», сол. Н. Яремчук), «Там, де ясні зорі» (муз. О. Серова, сл. А. Богачук, вик. ВІА «Світязь», сол. В. Зінкевич).

У цьому альбомі 2005 року вирізняється пісня М. Мозгового на слова Ю. Рибчинського «Минає день», яка репрезентує своєрідну перехідну ланку від стилістики концертної естрадної пісні 1960-х – початку 1970-х років до стилю етно-диско, який трактується в українській пісенній манері з акцентом на ліричний складник жанру. Цей зразок у виконанні С. Ротару та ансамблю «Червона рута» знаменує собою еталонний варіант української ліричної естрадної пісні, вирішеної в дусі «солоспіву» з рисами естрадного шансону

і стилістики диско. Пісня побудована на поєднанні речитативно-декламаційних інтонацій у заспіві, де зосереджено оповідання, з пафосними лірико-драматичними, аріозно-пісенними зворотами приспіву.

В інтерпретації С. Ротару та інструментального аранжування ансамблю «Червона рута» пафосність і елегійний характер пісні, з одного боку, підкреслюються за рахунок експресії (мовні інтонації і елементи декламації у солістки), з іншого – адаптуються до стилістики R&B, що наближає цей зразок концертної естрадної пісні до стилю, який можна назвати «український блюз».

Надалі ознаки цього стилю будуть присутні у пісенній ліриці низки інших авторів і виконавців, а також проникнуть у музичну лексику українських рок-груп. Витоки таких пісень, широко представлених у творчості відомого українського естрадного композитора і співака М. Мозгового, слід шукати у поєднанні романсу, пісні, фольклорних елементів, шансону, джаз-року, тобто багатьох «інгредієнтів», які визначали вигляд української пісенної естради на різних етапах її становлення й еволюції.

Завершуючи характеристику етапу 1980–1990-х років, слід зробити деякі узагальнення щодо стилістики української пісенної естради цього періоду. По-перше, він вирізнявся перехідністю в низці моментів: йшла в минуле практика філармонійних ВІА, а на перший план виходили оригінальні творчі колективи та солісти, які обрали принцип так званого «вільного плавання». По-друге, в стилістиці пісень спостерігається закріплення фольклорного початку в поєднанні з тенденціями молодіжної ритмічної музики, які прийшли із Заходу (від фанк-стилю до диско та хіп-хопу). По-третє, загальний принцип фолк-диско, що визначає вигляд української пісенної естради розглянутого періоду, був внутрішньо неоднорідним і навіть жанрово-стилістично суперечливим.

Висновки. Таким чином, як показав аналіз деяких пісень альбома, випущеного у 2005 році на матеріалі хітів 80-х років минулого століття, лише окремі його пісні укладаються в стилістику диско, точніше фанк-диско, якщо врахувати їх фольклорний складник. Різноманіття стилістики і жанровості пісень розглянутого альбома зводиться, як це було показано під час аналізу зразків, до таких декількох груп:

1) танцювальні пісні моторного характеру, засновані на поєднанні стилістики західного диско і фанку зі споконвічними українськими пісенно-танцювальними жанрами, які існують на Гуцульщині та Буковині;

2) пісні помірною темпу, в яких танцювальний початок є вторинним, а на перший план висувається романсовість українського «солоспіву» (в основі жанровості тут лежать пісні-елегії, пісні-балади, а моторика представлена переважно через вальс);

3) естрадно-концертні пісенні зразки, в яких поєднуються риси естрадизованого «солоспіву», шансону, протяжної ліричної фольклорної пісні, деякими елементами джазово-рокових композицій у царині інструментального саунда.

У галузі виконавських засобів пісні розглянутого періоду вирізнялися також низкою особливих рис:

1) поєднанням сольного і бек-вокалу як характерної риси, що прийшла зі стилів, подібних до фанку;

2) достатньою складністю вокальних та інструментальних партій, які вимагають від виконавців досвіду професійної підготовки (особливо за умов «живого» звуку, оскільки виконання під фонограму тоді ще не було нормою);

3) поєднанням різної виконавської стилістики як вокальної, так і інструментальної сфер (народна манера співу в поєднанні з естрадно-джазовою в першому випадку; комбінації електронних і акустичних тембрів в інструментальних саундах).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Большой Российский энциклопедический словарь. Москва, 2003. 1888 с.
2. Ефремова Т.В. Новый словарь русского языка: толково-словообразовательный. Москва, 2000. Т. 1. А–О. 1210 с.
3. Зинкевич В. Отечественный рок: *вчера и сегодня*. Москва: Советская Музыка, 1991.10, (53–57).
4. Музична естрада : словник.[укладач В.М. Откидач]. Харків, 2004. 446 с.
5. Сапожник О. Популярна естрадна музика в Україні: *істор. екскурс*. Київ. Мистецтво та освіта, 2003.4, (11–13); 2004.1, (19–20).
6. Сохор А.Н. Музыка – культура – музыкальная культура.3, (83–86). Москва: Советская музыка, 1978.3,(83–86).
7. Хіти української естради 80-х років. Золота колекція. Взято з <http://umka.com/ukr/catalogue/golden-collection/hity-ukrajins-koji-estrady-80-h-rokiv-golden-collection.html>.

REFERENCES

1. Efremova, T. V. (2000). De Russian dictionary nova lingua: *derivational explicationibus*. Moscow, 2000. T. 1. A – O. [In Russian].
2. EradeUcrainapercute 80s. Aurumcollectio. Ex <http://umka.com/ukr/catalogue/golden-collection/hity-ukrajins-koji-estrady-80-h-rokiv-golden-collection.html>.
3. Glossarium magnus Russian dictionary (2003). Moscow, 2003. [In Russian].
4. Musicisetrada: *excellentivocabulorumconcordat*. (2004). [UkladachDyminumOtkidach]. Kharkiv', 2004. [In Ukrainian].
5. Sapozhnik, O (2003, 2004). PopularibuspopmusicainUcraina: hist. peregrinandum.Kioviensis. Educationemetes, 2003, 4, (pp. 11 – 13). 2004, 1, (pp. 19 – 20). [In Ukrainian].
6. Sokhor, A. N. (1978). Musica–culture–musicicultura. Moscow:MusicaSoviet, 1978.3, (pp. 83 –86). [In Russian].
7. Zinkevich, V. (1991) Domesticpetram, heriethodie. Moscow: MusicaSoviet, 1991. 10, (pp. 53 –57). [In Russian].